

UMĚNÍ SPOJUJE

Metodická podpora pro zapojení žáků
s neznalostí či malou znalostí českého
jazyka do výtvarné výchovy

ZÁKLADNÍ INFORMACE

Anotace:

Text motivuje učitele k tomu, aby více využívali potenciál uměleckých oborů a výtvarné výchovy při práci se žáky s částečnou a velmi malou znalostí češtiny. Výtvarný obor umí beze slov sdělovat naše pocity, myšlenky, představy, náš vnitřní svět. Součástí textu je připomenutí jednoduchých aktivit, které je vhodné využít a které je možné dále rozvíjet. Text se zabývá také hodnocením tvůrčí činnosti.

Klíčová slova:

výtvarná výchova, žáci s OMJ, výtvarné činnosti, výtvarné materiály, výtvarné projekty, frotáž, galerie a muzea, barevný kruh, výtvarné umění, Jiří Sopko, hodnocení

UMĚNÍ SPOJUJE

„Umění umí“ lidi propojovat, překonává bariéry slov díky tomu, že má svůj vlastní jazyk (ať už jde o tanec, hudbu, film, divadlo, nebo výtvarné umění). Výhodou uměleckých oborů je to, že programově pracují s jedinečností každého člověka, s jeho smysly, vnitřním světem fantazie, s jeho zkušenostmi. Umělecké obory jsou činností – učíme se tím, že něco „děláme“. Nespěchají na výsledek a nemají jeho jedinou, předem danou podobu. Přejí neprošlapaným cestám, umožňují vytvořit společné dílo, a právě při jeho vzniku je to, že každý z nás je jiný, velkou výhodou!

A to, co můžeme ve škole udělat, je dát prostor touze po sebevyjádření, vytvořit podmínky.

Nezapomínejme na umělecké obory, věnujme jim pozornost, zabývejme se tím, co a jak žákům nabídnout. Umělecká tvůrčí činnost umí skupinu žáků přirozeně a neformálně propojit.

Když jsem přemýšlela o tom, co bych mohla učitelům výtvarné výchovy v základních školách nabídnout, snažila jsem si představit tuto situaci:

Je začátek školního roku a do tříd se ke stávajícím žákům připojí noví žáci z Ukrajiny. Zvýší se tak počet žáků, pro které není čeština rodným jazykem.

A tak jsem připravila pár nápadů, na co by bylo možné se v hodinách výtvarné výchovy zaměřit a které by mohly učitelům usnadnit situaci, nebo je alespoň inspirovat.

Nikola Čulík, Oblast Umění a kultura, kresba

ZAPOJENÍ ŽÁKŮ S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM DO VÝUKY

Výtvarný obor „umí“ naše představy, pocity, prožitky, vjemy, myšlenky učinit viditelnými pro nás samé i pro ostatní beze slov. A to je důležité pro náš pocit psychické pohody a přijetí! O to více pak pro žáky s malou znalostí češtiny.

V situaci, kdy přijde žák do školy, ve které je pro něho vše nové, mu právě výtvarné činnosti mohou poskytnout záchytný bod, protože je to činnost, při které se může cítit kompetentně, ovšem za předpokladu, že není ve svém vyjádření nijak omezován.

Jakákoliv výtvarná činnost se neobejde bez různých materiálů a výtvarných potřeb a je podstatné, aby jich bylo dost, aby byly různé, abychom si je mohli „osahávat“, vybírat si z nich. Různě je kombinovat, objevovat jejich možnosti. Abychom si mohli libovolně dlouho zkoušet, co vše s nimi dokážeme.

Není jednoduché vymýšlet pro žáky zadání, zvolit téma a cestu, kudy se k němu vydat...

Naší základní oporou je svět výtvarného umění, je třeba hledat inspiraci v něm.

Například barevný kruh, bez kterého se výtvarná výchova jen těžce obejde, nemusíme jen „malovat“, můžeme ho skládat z věcí kolem nás a sledovat, jaké obrazy nám vznikají...

Výbornou inspirací je edukační tutoriál, který připravila Galerie hlavního města Prahy k výstavě Jiřího Sopka a který je využitelný bez ohledu na to, že výstava již skončila. ➔ <https://www.ghmp.cz/video/jiri-sopko-edukacni-tutorial/>

Důležité je nechtít „přepisovat realitu“, nechtít „hezký obrázek“. Nejde o to, abychom plnili představu někoho jiného o tom, co má jak „vypadat“. Máme k dispozici barvy, linie, tvary, plochu, prostor a ty můžeme neomezeně propojovat a kombinovat podle toho, co chceme vyjádřit. Měli bychom podporovat své žáky v odvaze, ale současně v nich probouzet jejich vnitřní nárok na podobu výsledku. Nespokojit se s ním a hledat dál. Tvůrčí činnost je především dlouhá cesta, často plná odboček a zákrut, ale to je právě to báječné dobrodružství. Nejdřív není nic a pak je „obraz“.

ZDROJEM INSPIRACE JSOU TAKÉ LEKCE, KTERÉ JIŽ NĚKDO PŘED NÁMI VYMYSLEL, REALIZOVAL VE VÝUCE A ZPRACOVAL.

Doporučujeme využívat Metodické komentáře a úlohy ke standardům výtvarné výchovy, i z toho důvodu, že jsou zde různě náročné náměty.

➤ <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/21383/METODICKE-KOMENTARE-A-ULOHY-KE-STANDARDUM-ZV---VYTVARNA-VYCHOVA.html>

Výborným zdrojem inspirace jsou realizované projekty výtvarné tvorby dětí a mládeže.

➤ <https://www.vytvarneprehlidky.cz/archiv-prehlidek>

Nezalekněme se toho, že převažují projekty ze základních uměleckých škol. I ony často nabízejí velmi jednoduché tvůrčí aktivity a důležité je „chytit nápad“.

Mandaly města – dlouhodobý výtvarný projekt, který ukazuje město z jiného úhlu pohledu. Cílem je podpořit všímavost, a zároveň tak prohloubit vztah k místu.

➤ <https://www.vytvarneprehlidky.cz/projekty-2019/108>

Klacíky – klacíky nasbírané na procházkách se mohou proměňovat v zajímavé bytosti.

➤ <https://www.vytvarneprehlidky.cz/projekty-2019/78>

Umění je všechno, hra je víc – hry s objekty vztaženými k vlastnímu tělu – je možné propojit s inspirací z tutoriálu Barevný kruh.

➤ <https://www.vytvarneprehlidky.cz/projekty-2019/167>

CO MŮŽE UČITEL BĚHEM VÝUKY UDĚLAT PRO TO, ABY SE ŽÁCI CÍTILI DOBRĚ?

Při práci se žáky s malou znalostí češtiny je podstatná skutečnost, že výtvarný obor pracuje s materiály a my můžeme názorně demonstrovat „jak na to“, jak míchat barvy, jak udělat frotáž, otisky, jak zacházet s modelovací hmotou, jak pracovat s papírem. Rozhodně bychom se ale měli vyvarovat toho, že ukážeme, jak by měl vypadat výsledek.

Výtvarný obor má tři linie, které procházejí všemi tvůrčími činnostmi, a to vnímání, tvorbu a interpretaci (rozumí se tím díla vlastního, děl ostatních i děl uměleckých a běžné vizuální produkce), dále tvůrčí činnosti zaměřené na rozvíjení smyslové citlivosti, uplatňování subjektivity a ověřování komunikačních účinků (díla vlastního i děl ostatních). Učitel výtvarného oboru se v těchto souřadnicích už pohybuje sám, pochopitelně s opěrnými body očekávaných výstupů.

Je důležité, aby si učitel byl vědom toho, jak výtvarný obor on sám pojímá, na co klade důraz a proč. To nejtěžší a současně nejkrásnější na výuce je to, že tou největší inspirací je právě ON. Jak jsem již uvedla, obor pracuje s materiály, postupy, technologiemi. Je důležité zaměřit se i na tyto dovednosti, trénovat je, ale neskončit u nich.

Je třeba poskytovat volnost a prostor podle toho, co kdo kdy potřebuje, jak se cítí, co prožívá, kudy proudí jeho tvůrčí síla. Je třeba být empatický a pochopit, v jakém bodě tvůrčího procesu se žák nachází, a poznat, kdy nás vůbec nepotřebuje a kdy je třeba naopak společně přemýšlet o možnostech, jak dál. A ne vždy to víme a je důležité si to přiznat a nevstoupit žákovi neuváženě do představ nebo tvůrčího váhání. Co se týká „rady“ ohledně postupů a technologického řešení, je to snadnější.

Je třeba nezapomínat na to, že výtvarná výchova není jen o „kreslení a malování“ na běžných formátech kladívkových čtvrtek, ale i o experimentování, vytváření objektů, instalací, prostorů. Také je třeba se k dílům, která vzniknou, vracet, dopřát si čas dívat se na ně, přemýšlet o nich. Vžití je klišé, že „co hodina výtvarné výchovy, to dokončená práce“. Zkusme jej překonat, pomůže to i v nalezení komplexnějších témat, kolem kterých stojí za to delší čas „kroužit“.

Důležitý je i samotný prostor, ve kterém probíhá výuka. Ideální by bylo, aby nás on sám inspiroval.

Ne vždy je učebna pro výuku ideální, ale i tu můžeme proměnit v „ateliér“.

V této souvislosti odkazujeme na lekci, ve které žáci vytvářejí imaginární prostory z různých materiálů.

KOUZELNÉ SVĚTY – BUDOVÁNÍ PROSTORU

➔ <https://clanky.rvp.cz/clanek/r/ZG/21837/KOUZELNE-SVETY---BUDOVANI-PROSTORU-3-CAST.html>

VÝUKA SE NEMUSÍ ODEHRÁVAT JEN V PROSTORÁCH ŠKOLY

Pro žáka, který přichází nově do České republiky, je návštěva galerií a muzeí ideálním způsobem, jak ho nenásilným způsobem uvést do české kultury a předat mu některé sociokulturní kompetence.

Galerie a muzea nám nabízejí nejen zajímavé edukativní programy, ale i inspirativní prostory. Stále se setkáváme s tím, že jít do galerie je náročné a zabere to hodně času. Ano, zabere, ale odměn bývá hned několik.

- Nevšední prožitek žáků díky autentickému prostředí galerií.
- Vybavenost materiály a prostory, které nemusíme mít ve škole.
- Jiný způsob vedení aktivity

Na prožitek žáků a samotný obsah lekce se může navazovat v dalších hodinách ve škole.

Umění spojuje – svět obrazů (informace o aktivitách několika významných galerií výtvarných umění

➔ <https://clanky.rvp.cz/clanek/23311/UMENI-SPOJUJE---SVET-OBRAZU.html>

Pro tvůrčí práci a pro to, aby na sebe žáci mohli reagovat, společně si pak věci procházet, je třeba čas.

Výtvarný obor může velmi dobře navozovat neformální situace spolupráce a tím přispět k integraci nově příchozího žáka do třídy.

Nesvazujme se zbytečně tím, že výtvarnou výchovu musíme učit pravidelně každý týden jednu/dvě hodiny a dopřejme si blokovou výuku. Tvůrčí práce, vzájemná interakce žáků při ní potřebuje čas, tak si ho dopřejme. Společně prožitý čas beze spěchu se nám všem vyplatí.

Ne pro všechny školy jsou galerie a muzea dostupná a organizace pak bývá skutečně náročná.

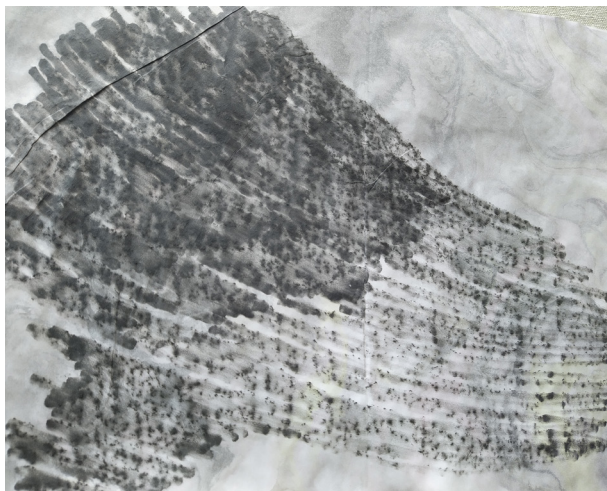
Některé materiály nabízejí galerie online – jako jsme viděli ukázkou z tutoriálu k výstavě Jiřího Sopka. Určitě je dobré s nimi pracovat.

VÝUKA SE NEMUSÍ ODEHRÁVAT JEN V PROSTORÁCH ŠKOLY

Můžeme jít se žáky ven, do města, do přírody.

Naprosto jednoduchá a vděčná činnost je snímání povrchů – k tomu navíc není třeba nic říkat, stačí jen ukázat, „jak na to“. A je to také výborný trénink na práci s materiálem.

Ilustrační foto z archivu M. Pastorové

Frotáže přírodních povrchů, tónované papíry různé velikosti, uhly, fixy různé tloušťky

Nebo můžeme společně objevovat zdi. Zaměřit se například na světlo a stíny, na barevné odstíny. Žáci mohou fotografovat to, co je na procházce městem zaujme, a společně si pak fotografie prohlížet. Je při tom možné trénovat jednoduchou slovní zásobu. Nápady, co „s úlovy“ dělat dál, se jistě dostaví. Malovat podle vlastní fotografie nebo podle té, která mě zaujme, a zkoušet míchat barvy, které na ní vidím, je zajímavá činnost, u které nepotřebujeme mnoho slov a rozvíjí nám schopnost „vidět“, a to není málo!

Nehledě na to, že můžeme vytvářet z fotografií různé kompozice, seskupovat je a přeskupovat, otáčet.

Ilustrační foto z archivu M. Pastorové

HODNOCENÍ TVŮRČÍ PRÁCE

Když si představíme začátek školního roku – noví žáci, pestrá třída. Potřebujeme se spolu sžít, poznat se navzájem, poznat svoje tempo práce, seznámit se s prostředím, společně si zorganizovat a naučit se, jaké výtvarné potřeby si máme nosit z domova, co naopak máme k dispozici ve škole, kde to je a jak si vše připravit se na práci. Místo slova hodnocení bych použila spíše „ocenění“.

Oceňovat je třeba chuť, osobitost a odvahu pustit se do tvorby, zkrátka chopit se tužek, barev, papíru a něco vytvořit.

Ocenění nebo hodnocení jakékoliv tvůrčí činnosti a autorského produktu musí vždy probíhat v atmosféře vzájemné důvěry a respektu k jedinečnosti každého žáka, v klidu. Rozhodně je třeba nepodcenit tu fázi, kdy se práce uspořádají do celku a společně se na ně díváme. Nemusíme u toho vždy mluvit, věřme jim, že s námi „komunikují“ samy a že i ten, kdo o nich nemluví, je vnímá, něco si myslí a něco se děje v jeho mysli. Také je dobré se k tomu, co jsme udělali, navrátit, podívat se na výsledek s odstupem – to jsou velmi cenné inspirace, které k tvůrčímu procesu patří.

Hodnocení učitele má žákovi pomoci jít dál, má mu pomoci překonávat stereotypy, vyhnout se klišé a riskovat, a to po celý průběh tvůrčího procesu, od počátečního záměru až k výslednému dílu. Pokud se zaměříme na konkrétní dovednosti, třeba jen při jednoduché frotáži, je třeba myslet na sklon tužky, výběr vhodného papíru, dát si pozor, abychom si nerozmažali otisky, abychom se je se naučili fixovat atd. Hodnocení má pak žákovi především pomoci rozpoznat to, co se mu dařilo a na co si dát třeba příště pozor, co udělat jinak.

A pak je třeba, abychom si jako učitelé neustále dávali pozor na to, abychom nevyzdvihli práci, která vyhovuje našim představám. Mohlo by se nám stát, že pomineme originalitu díla. A o ni v uměleckých oborech jde. Ovšem ne za každou cenu.

Umění spojuje

Autorka:
PaedDr. Markéta Pastorová

Vyrobil Národní pedagogický institut České republiky

2022

www.npi.cz

npi | Národní pedagogický institut
České republiky

